

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף פח

(בעמוד הקודם)

אמר רבי ינאי אין הטבל מתחייב במעשר: תבואה ופירות וצמחו מותרים באכילת ארעי עד שתגמר מלאכתם, ואז הינם 'טבל' ואסורים באכילה עד שיפרישו מהם מעשרות. רבי ינאי אומר שגם לאחר שנגמרה מלאכתם הם פטורים ממעשר 'עד שיראה פני הבית' כלומר עד שיכנסו לבית. ודוקא דרך הפתח, ולא דרך הגג או חצר אחורית (= קרפף).

שנאמר 'בערתי הקדש מן הבית': מעשר שני צריך להעלותו לירושלים ולאוכלו שם. לאחר השנה השלישית והשישית, חייב להפריש את המעשרות שנשארו אצלו, וצריך להתוודות **"בְּעֵרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת"** וכו'. מלשון הפסוק **אנו לומדים שחובת ההפרשה נובעת מהכנסת הפירות לבית.**

ורבי יוחנן אמר אפילו חצר קובעת: גם אם נכנסו הפירות רק לחצר (שלפני הבית) הם מתחייבים במעשר, שנאמר במעשר שני **"וְנִתְּתָהּ לְלוֹי לְגֵר לִיתוּם וְלֹאֲלִמְנָה וְאָכְלוּ בְשַׁעְרֶיךָ וְשָׂבְעוּ"** כלומר עליך לתת להם מאז שהפירות נכנסו ב'שעריך'.

קושיא: ורבי יוחנן נמי: הרי כתוב **"מִן הַבַּיִת"** דהיינו דוקא כשראו פני הבית! והתשובה שרבי יוחנן לומד משם לחצר שהיא צריכה להיות דומה לבית. כמו שבית משתמר, כך גם חצר דוקא 'חצר המשתמרת' מחייבת.

קושיא: ורבי ינאי נמי: הרי כתוב **"בְּשַׁעְרֶיךָ"** דהיינו בחצר ולא בבית? והתשובה שרבי ינאי לומד משם שצריך להכניס את הפירות לבית דרך 'השער', כלומר הכניסה הראשית, ולא דרך גג או חצר אחורית.

מתיב רב חנינא חוזהא: נאמר **"כִּי תֵבֵא בְכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשֶׁךָ"** פועל שעובד בכרם מותר לו לאכול ענבים. המילה **'כְּנַפְשֶׁךָ'** מלמדת שכמו הנפש של

הבעל הבית כך נפשו של הפועל, דהיינו כמו שבעל הבית יכול לאכול קודם גמר מלאכה בלי לעשר, כך גם הפועל יכול לאכול ענבים בלי לעשר.

החידוש הוא, שהיה מקום לומר שמכיון שהפועל אוכל כשכר על עבודתו (בעל כרחו של בעל הבית) הרי זה כמו 'קניה' של הפירות, והדין הוא ש'מקח' קובע למעשר אפילו קודם גמר המלאכה, כי הקנייה מחשיבה את הפרי וגורמת לו להתחייב במעשר. קמ"ל שהתורה זיכתה לו את האכילה הזו לא כשכר על עבודתו אלא יש לו זכות לאכול בהם כמו בעל הבית. (רש"י בעמוד הקודם).

מדברי הברייתא מדויק שדווקא פועל פטור ממעשר, אבל 'לוקח' (= קונה) חייב. ולכאורה מדובר 'בשדה' כלומר בקונה שקנה ענבים בכרם שהוא חייב לעשר אותם. ואם כן קשה על רבי ינאי ורבי יוחנן שאמרו שהחייב מתחיל רק מההכנסה לבית או לחצר. (שהרי כאמור קנייה דומה לגמר מלאכה, ורבי ינאי ורבי יוחנן אמרו שלאחר גמר מלאכה צריך לראות את פני הבית או החצר).

תירוץ: **אמר רב פפא הכא בתאנה:** מדובר בעץ תאנה העומד בגינה וענפיו נוטים לתוך החצר, והפועל עומד בחצר ותולש את התאנה מהעץ. (זהו לדעת רבי יוחנן, ולדעת רבי ינאי ענפיו נוטים לתוך הבית והפועל עומד בבית). ועל כך חידשה התורה שהפועל פטור מלעשר למרות שהתאנה ראתה פני החצר. אבל 'לוקח' שקנה את הפרי וקטף אותו לתוך החצר הוא מתחייב במעשר, משום שהתאנה ראתה את פני החצר.

[יש להעיר שהפסוק מדבר על זיתים או ענבים שנכנסו לחצר, כי מדאורייתא רק דגן תירוש ויצהר חייב במעשר. אך הגמרא נקטה תאנה בגלל שעץ זה היה מצוי בימיהם, תוס'.

עוד יש להעיר שאפילו שהבית לא שייך לפועל או לקונה, בכל אופן הוא מתחייב במעשרות. משום שהבית שבו החליט הפועל או הקונה לאכול את הפירות מחייב אותם במעשר כשנכנסו אליו, ולא הבית השייך לפועל או לקונה. חזון איש].

קושיא: **אי הכי בעל הבית נמי ניחייב:** אם כך מדוע הבעל הבית פטור מלעשר? והרי הפירות ראו את פני הבית.

תירוץ: **בעל הבית עיניו בתאנתו ולוקח עיניו במקחו:** בעל הבית מתייחס לעץ כעומד מחוץ לחצר, כי הוא מסתכל על כל העץ בכללותו, ולכן עד שלא יקטפו את כל פירותיו ויכניסו אותם לבית לא נגמרה המלאכה ואינם מתחייבים במעשר. אבל

הקונה מתייחס רק לפירות שהוא קונה, ומכיון שהם נכנסו לבית נגמרה מלאכתם והוא מתחייב במעשר.

[הרחבת הביאור: הפסוק 'כנפשו' מדבר בענבים שלא עומדים לעשות מהם יין, ולכן גמר מלאכתם הוא הקטיפ. אלא שלגבי הבעל הבית עד שלא יגמר הקטיפ של כל העץ אין זה גמר מלאכה. והתורה חידשה שפועל הקוטף ענבים של עץ שנכנסו ענפיו לתוך הבית, הוא נחשב לבעל הבית ולא ל'קונה', ולכן הוא לא חייב לעשר כי עדיין לא נגמרה המלאכה עד שיגמר הקטיפ של כל העץ].

קושיא: ולוקח מדאורייתא מי מחייב: מהברייתא שהביא רב חנינא חוזאה עולה, שלוקח חייב במעשר מדאורייתא, כי הפסוק בא לחדש שפועל פטור ממעשר ואינו כמו לוקח שחייב במעשר. וקשה על כך מהברייתא דלהלן האומרת שלוקח חייב רק מדרבנן.

מפני מה חרבו חנויות של 'בית הינו' (= שם מקום) וכו' מפני שהעמידו זכריהם על זכרי תורה: כלומר הם לא שמעו למה שאסרו חכמים, כי הם מצאו לזה היתר מהתורה. אנשים אלה היו אומרים – נאמר "עֵשֶׂר תִּעְשֶׂר אֶת כָּל תְּבוּאֹת זְרַעְךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה: וְאֶכְלֶתָּ" מהסמיכות של 'ואכלת' ל'עשר תעשר' לומדים שדוקא מי שרוצה לאכול את הפירות צריך לעשר אותם, ולא מי שרוצה למכור אותם. ומ'תבואת זרעך' לומדים שדוקא מי שהתבואה היא שלו חייב לעשר ולא לוקח שקנה אותה מאחרים.

מוכח שהקונה חייב לעשר רק מדרבנן ולא מהתורה. ואם כן לא ייתכן לומר שהפסוק 'כנפשו' בא למעט פועל שלא יהא דינו כלוקח, כי הרי לוקח בעצמו פטור ואין צורך למעט פועל!

תירוץ: אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא: באמת החיוב של לוקח הוא מדרבנן, והפסוק 'כנפשו' הוא רק אסמכתא בעלמא.

אלא כנפשו למאי אתא: אם כן מה הפסוק מלמד מדאורייתא? והתשובה: לדין 'חסימה'. וכמו שכתוב בברייתא. נפש הפועל היא 'כנפשו' (= נפשו של בעל הבית), כמו שאם חסמת את נפשך מלאכול, אתה לא עובר על לאו של "לא תִּחְסַם שׁוּר בְּדִישׁוֹ", כך גם אם חסמת את הפועל מלאכול (בכח או בתשלום על אי אכילתו) אתה פטור.

מתיב מר זוטרא איזהו גורן למעשרות: מהו הגמר מלאכה בפירות (המכונה 'גורן' שהוא הגמר מלאכה בתבואה. גורן = אסיפת התבואה לערימה)? בקישואים ובדלועים מ'שיפקסו'. וביאר רבי אסי משינטל 'פיקס' שלהם. כלומר השלב האחרון הוא תלישת הפרח שגדל בראשם. עד כאן הברייתא.

מאי לאו משיפקסו אפי' בשדה: ולכאורה הכוונה שאפילו אם נטל את הפרח בשדה הם מתחייבות במעשר, למרות שעדיין לא הוכנסו לבית או לחצר. קושיא על רבי ינאי ורבי יוחנן!

דחייב: לא, משיפקסו בבית: הכוונה שלאחר שיכנסו לבית הם גם יפקסו. קושיא: אי הכי משיפקסו? עד שיפקסו מיבעי ליה! אם כן היתה הברייתא צריכה לכתוב 'עד שיפקסו' כלומר אפילו שהם נכנסו לבית זה עדיין לא מספיק עד שיפקסו. ואילו מהלשון 'משיפקסו' משמע שכל מקום שהם יפקסו הם מתחייבים.

תירוץ: אי תנא עד שיפקסו וכו': הסיבה שכתוב 'משיפקסו', כדי ללמד שמספיק שהפרי הראשון התפקס וכבר כל הערימה מתחייבת במעשר. אך אם היה כתוב 'עד שיפקסו' היינו חושבים שרק כאשר גמר לפקס את כל הפירות הם מתחייבים במעשר.

מתיב מר זוטרא בריה דרב נחמן גורנו למעשר וכו': כלומר 'הגורן' של פירות לחייב אותם במעשר הוא גמר מלאכתם, וגמר המלאכה הוא 'מלאכת הכנסתן'.

מאי לאו הכנסתן אפילו בשדה: לכאורה הכוונה מלאכת האסיפה וההכנסה למקום אחד בשדה. וקושיא על רבי ינאי ורבי יוחנן שאמרו שראיית פני הבית או החצר מחייבת.

דחייב: לא הכנסתן לבית זה הוא גמר מלאכתן: הכוונה להכנסתם לתוך הבית.

ואיבעית אימא: כל מה שאמר רבי ינאי (ורבי יוחנן) שהכנסה לבית קובעת למעשר, זה דוקא בזיתים וענבים שלא שייך בהם 'גורן', כי לא אוספים אותם לערימת מירוח. אבל בתבואה שעושים בה 'גורן', הגורן הוא הקובע בהם, וכמו שנאמר "וְנַחֲשֵׁב לָכֶם תְּרוּמוֹתְכֶם כַּדָּגָן מִן הַגֶּרֶן". (מהתורה רק דגן תירוש ויצהר חייבים במעשר).

הגמרא חוזרת לשאלה שבה נפתחה הסוגיא - מה המקור שמותר לפועל לאכול מהפירות.

אשכחן אדם במחובר: מצאנו מקור לכך שפועל אוכל מהמחובר לקרקע, וכן ששור אוכל בתלוש (מהפסוק "לא תחסם שור בדישו"). עכשיו הגמרא מבררת מה המקור לכך שפועל אוכל בתלוש מהקרקע?

תשובה: קל וחומר משור וכו'.

דח"יה: מה לשור שכן אתה מצווה על חסימתו וכו': שור חמור מאדם בכך שיש איסור לאו לחסום אותו ואילו אדם אין איסור לאו לחסום אותו, ואם כן אי אפשר ללמוד קל וחומר משור לאדם.

שאלה: ויהא אדם מצווה על חסימתו מקל וחומר משור: אלא שמדוע באמת מותר לחסום אדם? מדוע שלא נלמד קל וחומר משור שאסור לחסום אדם? הקל וחומר -

ומה שור שאי אתה מצווה להחיותו וכו' אדם שאתה מצווה להחיותו: שנאמר "וְחִי אַחֲרָיָה עִמָּךְ".

תשובה: אמר קרא כנפשו, וכו': וכפי שפירשנו למעלה.

ואלא אדם בתלוש מנלן: אם כן שמותר לחסום אדם ואסור לחסום שור, נמצא שאי אפשר ללמוד שלפועל יהא מותר לאכול בתלוש בקל וחומר משור. ואם כן חוזרת השאלה מה המקור שמותר לו לאכול בתלוש?

תשובה: אמר קרא 'קמה' 'קמה' ב' פעמים: נאמר "כִּי תֵבֵא בְּקִמַת רֵעֶךָ וְקִטְפֶתָ מְלִילַת בְּיָדְךָ וְחָרַמְשׁ לֹא תִנִּיף עַל קִמַת רֵעֶךָ". מכיון שיש 'קמה' מיותרת, 'אם אינו ענין' כלומר אם היא אינה צריכה ללמד על מחובר, היא מלמדת על תלוש.

תשובה נוספת: ר' אמי אמר: לא צריך פסוק מיוחד ללמד על פועל שמותר לו לאכול בתלוש, כי לומדים זאת מהפסוק עצמו "כִּי תֵבֵא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנִפְשָׁךְ שְׂבָעָךְ", וכי האם לא יתכן שבעל הכרם שכר את הפועל ל'כתף' (= לסחוב את הענבים שחבריו הפועלים בוצרים), ועל כך אומרת התורה שמותר לו לאכול מהענבים התלושים שהוא סוחב.

הגמרא ממשיכה לחפש מקור לשור.

שור במחובר מנא לן: מה המקור שאסור לחסום שור שאוכל במחובר?

תשובה: קל וחומר מאדם. ומה אדם שאינו אוכל בתלוש: כלומר אם אדם שלא כתוב במפורש בתורה שמותר לו לאוכל בתלוש (ריטב"א), ובכל אופן כתבה התורה שמותר לו לאכול במחובר (מהפסוק "כִּי תֵבֵא בְקִמַת רֶעֶךָ וכו'"), קל וחומר לשור שכתוב בתורה שמותר לו לאכול בתלוש (מהפסוק "לֹא תִחָסֵם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ") שיהא מותר לו לאכול במחובר!

דחייה: מה לאדם שכן אתה מצווה להחיותו וכו'.

שאלה: ויהא שור מצווה להחיותו מקל וחומר: מאדם. דהיינו מדוע באמת אין מצווה להחיות שור? למה לא נלמד בקל וחומר מאדם שמצווה להחיות שור. הקל וחומר - ומה אדם שאי אתה מצווה על חסימתו (שמותר לחסום אותו) בכל אופן אתה מצווה להחיותו, אם כן שור שאתה מצווה על חסימתו אינו דין שאתה מצווה להחיותו?

תשובה: אמר קרא וחי אחיך עמך וכו'.

ואלא שור במחובר מנלן: אם כן חוזרת השאלה מניין ששור אוכל במחובר?

תשובה: אמר קרא רעך רעך ב' פעמים: נאמר "כִּי תֵבֵא בְקִמַת רֶעֶךָ וְקִטַּפְתָּ מְלִילַת בְּיָדְךָ וְחָרַמְשׁ לֹא תִנִּיף עַל קִמַת רֶעֶךָ". ה'רעך' הראשון מלמד על אדם שמותר לו לאוכל במחובר, וה'רעך' השני מיותר ללמד על שור שאוכל במחובר.

תירוץ נוסף: רבינא אמר: אין צורך לחפש מקור מיוחד, לא לאדם בתלוש ולא לשור במחובר. כי לומדים זאת מהפסוק "לֹא תִחָסֵם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ". כדלהלן.

מכדי כל מילי וכו': שהרי כל הבהמות יש עליהם לאו של 'חסימה', כי לומדים גזירה שוה 'שור' 'שור' משבת. (אדם מצווה על שביתת כל בעלי החיים שלו בשבת, ובשבת נאמר 'שור' ללמד על כל מקום שכתוב בו 'שור' שהכוונה לכל בעלי החיים). ואם כן מדוע כתב הקב"ה בתורה שאסור לחסום 'שור'? היה עליו לכתוב "לא תדוש בחסימה" ואז היה משמע שהאיסור הוא על כל בעלי החיים.

והתשובה 'לאקושי חוסם לנחסם ונחסם לחוסם', כלומר להקיש את האדם החוסם לשור הנחסם לענין אכילת פועלים. כמו שאדם אוכל במחובר (מהפסוק "כִּי תֵבֵא בְקִמַת רֶעֶךָ") כך גם שור אוכל במחובר, וכמו ששור אוכל בתלוש (שהוא אוכל "בדִישׁוֹ") כך גם פועל אוכל בתלוש.